

gospodarsko življenje, vendar ne vidimo »dovolj jasno v svojo in svojega naroda prihodnost«, kakor je zapisano v predzadnjem vprašanju ankete.

13. Kaj vse je slovenski pisatelj kot občan in državljan v pičlih zadnjih letih storil, da je naša pot v prihodnost jasnejša, smo že videli in na splošno sprejeli, kaj bo storil s svojim umetniškim delom, pa bomo šele brali, videli in doživeli. Prepričan sem torej, da s(m)o slovenski pisatelji še zmerom in bomo še lep čas potrebni slovenstvu.

Mozaik raznočasnih misli za današnje rabo

Igor
Torkar

Kot pisatelj sem že v študentskih letih s telesom in dušo spoznaval, da je vsakdanje življenje toplo in mrzlo, lačno in sito, neumno in pametno, deževno in sončno, a od zmeraj zahrbtno. Preživel sem tudi svobodo mladosti, ki je čista kot rosa. Ampak rosne svobode mladosti nisem srkal dolgo. Rosno svobodo mladosti zgubiš. Skaplja ti iz raztrganega žepa mladostnih hlač. Nekje na prašni cesti življenja ponikne,

izgine. Kot čista voda poletne plohe v vročem pesku.

* * *

Izpovedni pisatelj mora nenehno dokazovati, da je v mikrokozmosu duša notranjost – zlasti človekova notranjost. Se pravi notranjost kot celota zavestnih in nezavestnih procesov, predstavljena kot življenjska sila ali nosilec življenja. Pisatelj seveda predvsem rentgenizira mislečo duhovno dušo.

* * *

V mladih letih sem o muhi, ki se – ujeta v pajčevino – zaganja, da bi se rešila – napisal verze: »Življenje brani mala si mušica, a pajku, da živi, krvi je treba.« Dolgo nisem videl ne mušic ne pajkov. Življenje, ki me je s hudobno vztrajnostjo metalo iz zaporov v taborišča in iz taborišč v zapore, je v meni ubilo sentimentalnega pravičniškega modrijana. Pajkov, kraguljev, dihurjev, volkov ne opravičujem. Čim več bi jih morali pobiti. Vsi moji čuti so se spremenili. Postali so drugačni. Moj pisateljski vid se je zbistril. Oči niso več zaprašene. Vidijo ostreje. Vidijo več. Tudi današnje brezposelne in barake revežev v Mestnem logu in sploh pozabljene ljudi. Moj otip je boljši. Ne občuti le žametne gladkosti breskvine kože, zaznava tudi hrapavost žuljastih rok, razpoke sestradanih ustnic. Moj okus je poznal samo sladkobo pomarančnega mesa. Zdaj okušam tudi grenkobo pomarančne lupine. Vonjal sem rože, trave, mah, čmrljeve lončke medu, zrelo sadje, žensko kožo. Zdaj na daljavo zavoham znoj zgaranega »delavskega

razreda« gnilobo oportunističnih duš. Natančno ločim živalski gnoj in gnoj človeškega telesa in duhá. Slišal sem smeh potepuškega vetra, petje ptic na Rožniku pa ženski smeh. Zdaj slišim tudi najbolj tih jok. Slišim neme krike jeze današnje usodno naraščajoče množice brezposelnih, vzdihne skrite žalosti, nemo preklinjanje razočarancev vseh starosti, slišim v sebi in v soljudeh ječanje grenkega dvoma... In vse to mi vedno večkrat z nevarno vsiljivostjo vodi pisateljsko pero. Na današnjem ideološkem sejmu ničevosti je, vsaj začasno, dolžnost slovenskega pisatelja, da te vsiljivosti ne odganja, ko sede k pisalnemu stroju.

* * *

Kadar pisatelj pri pisanju hkrati uporablja spomin, dokument in čisto literaturo, zakorači na spodrsljivo pot. Spomin je pozabljiv pa tudi hudoben prijatelj. Kupi dokumentov se lahko sesujejo na pisateljevo glavo in pod goro papirja ustvarjalna fantazija samo še hlipa in opisuje gola dejstva – vónja določenega časa pa ne. Pisanje čiste literature pa je na sploh težko razložljivo in opredelljivo. Še sam pisatelj jo težko opredeli, kvečjemu jo kdaj pa kdaj samo – občuti.

* * *

Ne le človek, tudi zemlja ima gene. Ne samo fizične, tudi duhovne. Duhovni geni zemlje?? Pisateljski prividi! Fantazijska domislica! Najbrž res. A vendar – zame so eni od genov zemlje, recimo, vonji junijskega travnika, vonji sveže brazde, vonji določenega gozda pa vonji grmenja in strel in skalovja in puščavskega peska. Človek, ki se na določeni zemlji rodi, ima z njo nekaj enakih genov. Beduin s puščavo, Papuanec s pragozdom. Kdor se je torej rodil na slovenski zemlji, je genetsko Slovenec. Zato kot pisatelj, rojen v Sloveniji, nikoli nisem s težavo lovil ravnotežja med pisateljstvom in slovenstvom. S skrito bolečino, trpljenjem in utrujeno voljo pa sem težko lovil in še lovim ravnotežje med pisateljstvom in kameleonskimi ideologijami.

Večkrat mi hudobno zašepeta misel; ni prepričljivih zagotovil, da je literatura neumrljiva. Ta misel me za teden, dva pahne v slabokrvnost volje, v duhovno zmedo, v meglo hudobnih dvoimov. Iz nje se zbistrim v spoznanje, da je – posebno za pisatelja malega naroda – edina prilika, edino upanje Evropa, upanje, da bo prevladala demokracija in da bodo ljudje pričeli znošno živeti v miru. Upanje, da bo svet mogoče vendarle postal *demokratska, humana, dialoška družba*. Ker za takšen svet prav danes in tukaj divjajo fizični pa tudi topi duhovni dvoboji med rušilci in branilci preživelih, jalovih ideologij, enostrankarskih družbenih sistemov, dvoboji, ki so prodrli v vse znojnice človekovega telesa in duha – pisatelj za zdaj ne more biti samo pisatelj pobeglec v slonokoščeni stolp ustvarjalnih navdihov. V času usodnih idejnonazorskih, mednacionalnih in medstrankarskih, prevečkrat drobnjakarskih preprirov mora biti pisatelj tudi družbeno bitje. Pri tem se večkrat težko izogne majhnim polovičarstvom v odnosu do »vladajoče strukture«, ki si policijsko zapisuje, da majhno polovičarstvo ni nič drugega kot polovičarstvo. To seveda pisateljeva vest tudi sama ve. Ob vsem tem pa se pisatelj – če je pisatelj! – nenehno bojuje za svoj neideološki ustvarjalni intimni svet. Prav ta boj pa ga prisili, da se oglašata tudi v javni

areni današnjega kameleonskega ideološkega cirkusa. V tej »areni življenja« (kot bi rekel Cankar), ki pri nas še vedno zaudarja po govnu dresiranih ponijev, opic, papagajev, psičkov in brezzobih levov – pisatelj, žal, mora vztrajati. Nemara bo s tem pisateljem prihodnjih generacij zravnal luknjasto pot, da bodo lažje odhajali v slonokoščene stolpe ustvarjalnega umetniškega iskrenja.

* * *

Umetniško sporočilo je pravzaprav neka duša, preoblikovana v objekt. In kaj naredimo z dušo? Opazujemo jo s spoštljive razdalje, Človek, ki ni prisiljen, svojo dušo v družbi nerad pokaže. Po prastarem dogovoru pa je, pod določenimi pogoji, nekaterim ljudem dovoljeno, da svojo dušo ponudijo na tržišču. Med take ljudi spada tudi večina pisateljev. Njihovo dušo si lahko vsi odrasli tudi kupijo. Tako so duhovne stvaritve za mnoge bralce majhne, okrog blodeče duše, ki jih za določeno povračilo lahko dobiš. Recimo duše slovenskih pisateljev. Ob tem »komercialnem razmišljanju« pa je prav, če povem, da včasih pisatelj doživi tudi zlahten trenutek, kadar pisati pomeni podariti sebe svojemu narodu.

* * *

Za nekatere je pisanje in sploh umetnost beg, za druge sredstvo za iskanje in osvajanje neznanega. Možno pa je tudi zbežati v puščavo, v samoto pa v norost in tudi v smrt, kajti osvajati se da tudi z nasiljem orožja. Zakaj torej ravno pisati, zakaj z napisanim svoje pobege in svoja osvajanja udejstviti? Za raznovrstnimi nameni pisateljev je globlji neposredni izbor duhovne materije, ki je pri vseh skupen. Pisatelji nenehno poskušamo svoj neposredni izbor iz globin teme privleči v svetlobo.

* * *

Literatura naj bi sama dokazovala, da je izdelek totalne svobode. Seveda to dokazovanje ni nikoli stoodstotno, kajti totalne, popolne svobode preprosto ni. V tem dejstvu, ki ga ne moreš zničiti, ždijo nenehne sladkogrenke muke umetniškega izpovednega pisanja.

* * *

Danes so v slovenščini številne besede bolne. Njihova rojstvena čistost je okužena. Bela, rdeča in danes črna ideologija premnoge besede – kot trojanskega konja – vriva v mojo materinščino. Zamegljuje ali kar spremeni jim prvobitne pomene za svojo vsakdanjo politično rabo. In tako so v slovenščini pa tudi v drugih jezikih v kraljestvu besed znamenja invazij nacizma, fašizma, stalinizma pa neustavljivo na obroke umirajočega rdečega klerikalizma in ob njem, danes v Sloveniji, znova prebujajočega se črnega klerikalizma, da o neokusno vsiljivem maševizmu in ponujanju hostij *zunaj cerkve* sploh ne govorim. Naj zapišem le nakaj okuženih besed. Beseda »žid« je nekoč pomenila določeno človeško zvrst. Danes se jo bojimo uporabljati, ker zveni kot grožnja, kot razžalitev, kot provokacija ali kot obsodba. Pojem »Evropa« je geografska, ekonomska in zgodovinska enota

starega kontinenta. Danes ima večkrat priokus germanizma, uklonitve, predaje pa tudi šok-dekadence. V osnovi abstraktni pojem »kolaboracija« večkrat zaudarja po izdajstvu. Koža besede »socializem« je že do mesa odrgnjena. Beseda »revolucija« je okužena z neozdravljivim rakom. Povzročile so ga razjedajoče lak barve, s katerimi besedo »revolucija« nenehno barvajo z različnimi barvami. Pri nas, na primer, »zdrave sile« s krvavo rdečo, belogardisti z belo, mlajši komunistični modri prebarvanci za volitve z modro, po volitvah pa s povsem obledelo rdečo, krščanski demokrati s kardinalsko violetno, Velesrbi pa jo s četniškimi in generalskimi čopiči barvajo »sivomaslinasto«. Funkcija pisatelja pa je v tem, da mačko imenuje mačka, volka volk, šakala šakal, kameleona kameleon, papagaja papagaj. Besede, ki so bolne in okužene, pa je dolžan zdraviti. Izvleči jih mora iz gnoja vseh ideologij na sonce in veter pomladi, da ne bodo več smrdele po nobeni jesenski ali zimski ideologiji. Vrniti jim mora rojstveno čistost!

* * *

Kadar pišemo literaturo, si moramo nenehno ohranjati v zavesti, da ne živimo samo v času hinavščine, kot je zapisal prizadeto razmišljajoči slovenski pisatelj. Živimo predvsem v času nesramnih laži in prevar. Prevare so povezane s strukturo družbe. Neonacizem, neofašizem, neostalinizem, prepleskani komunizem in tudi neokatolicizem in klerikalizem so trdožive prevare. Mislim, da posebno pisatelj malega naroda niti kot ustvarjalec izpovedne čiste literature niti kot družbeno bitje ne sme pred temi prevarami in lažmi pobegniti v duhovno emigracijo!

* * *

Današnji slovenski strankarski pluralizem zmanjšuje vpliv in vlogo slovenskega pisatelja v družbi in narodu. V Društvu slovenskih pisateljev in v slovenskem PEN smo bili pred svobodnimi volitvami pomembni spodbujevalci boja za ustvarjalno svobodo, za demokratično, humano, dialoško družbo. Še ne okuženi z ideologijami smo vsi kot eden vztrajno napadali in razkrinkavali monološko oblast. Po volitvah pa so številni uveljavljeni pisatelji, med njimi nekateri člani pisateljskih upravnih odborov in celo predsedniki, naenkrat postali klavrní poslušni advokati različnih političnih strank. S tem so razbili v Jugoslaviji najbolj zmagovito homogenost slovenskega pisateljskega ceha. Zagrešili so zgodovinsko škodo slovenskemu narodu!

* * *

Pisatelj – med slovenskimi književniki najbolj celovita, močna ustvarjalna osebnost – je razmišljal o podaljšani preteklosti v članku Pisatelj v času hinavščine. Napisal ga je predvsem kot družbeno bitje. Strinjam se z njegovimi bistrovidnimi in angažiranimi ugotovitvami o današnji družbenopolitični opoziciji. Ker pa ne želim, da bi tako senzibilen pisatelj zagazil v političantsko močvirje, mu svetujem, naj napiše še en članek z enako bistrovidnimi ugotovitvami o posameznih prevnetih strankarjih pa o nekaterih kameleonih in tudi o majhnih spodrseljajih naše večstrankarske »vladajoče strukture«! Demokratično in humano usmerjen pisatelj ne sme in ne more

prisegati na nobeno ideologijo nobene stranke ali skupine strank. Vsaka vladajoča ideologija, pa naj bo rdeča, bela ali črna ali violetna, teži za hegemonijo. Pokončen pisatelj se ne more vezati na nobeno stranko ali skupino strank. Vsakega člana ali privrženca vsake stranke veže dolžnost, da gleda, čuti in misli strankarsko. S tem sam sebi zapravi svobodo mišljenja, delovanja in seveda tudi pisanja. Brez te svobode pa je nemogoča – pravičnost! Pravičnost je danes edina ideja, ki bi morala biti Slovincem in še posebej slovenskim pisateljem *skupna*, kot najvišji ideal!

Andrej
Hieng

Dragi Ciril,

Lahkomiselno sem ti bil obljubil, da bom odgovoril na vprašanje za Anketo. Precej papirjev sem zavrgel in precej svinčnikov sem obgrizel, zdaj se rešujem s pismom, z intimnejšo obliko; seveda je tudi to samo poskus poskusa in vnaprej mi je nerodno, kako slabo ti bom postregel.

V ponujeni temi je nič koliko nevarnosti, da zacveto fraze, klišeji in velike začetnice. Domovinski patos je ravnokar tako rekoč pred našim nosom sprožil grozljive procese. Bolje bi bilo, ko se ne bi slepili, da so mali narodi imuni za nasilje iz samozaverovanosti. Tako se podajam med probleme, ki si jih razgrnil, pravzaprav s strahom, da so pisateljske igre kdaj pa kdaj netivo za iracionalne norije. No, bolje bo, če ne razpredem preveč na široko, pa se držim zastavljenih vprašanj; morda nekoliko polemično, pa vseskozi prijateljsko bom skušal sam sebi razložiti – polemika torej ni obrnjena zoper tebe – kako je s pisateljevanjem pri miniaturni naciji. (Seveda se bom malo vendarle zaletel ob tebe.) Ivan Cankar je imenoval morbus slovenicus mešanico gorečega domoljubja in cmeravega tuhtanja, češ ali se domoljublje sploh obnese. Priznati moram, bil sem prepričan, da smo se te bolezni povečini že otrsli, menil sem, da smo se dokopali do bolj samozavestnega in samoumevnega pojmovanja narodne biti, kot so ga imeli in mogli imeti naši predniki, zdaj pa naenkrat odkrivam v vprašanjih, ki si nam jih poslal, sledove nekakšnega patriotičnega defetizma, če smem tako reči. Kaj naj počnem z dilemo iz tvojega prvega vprašanja? Če sem Slovenec in če sem pisatelj – kakšen pisatelj pa naj bi bil, če ne slovenski? Po naravi sem nagnjen k »Understatementu« – naj mi bo dovoljena nepatriotična raba prikladne tuje besede – sramežljiv sem, ko gre za demonstriranje čustev, ob slovesnih govorancah mi udari znoj na čelo, vendar pa zdaj kar malo patetično povem: zunaj naroda, med katerega me je bila vrgla usoda, nisem nič in ne bi znal nič. Zelo sem pisane krvi, kot mesarjev kuža, ampak zrasel sem iz nekega jezika, samo v njem se lahko izražam, ob vsej ljubezni do širokega, lepega sveta, kolikor mi ga je bilo dano spoznati, je tule vendarle neko področje, ki ga z vsemi instinkti in z vsem premislekom moram priznati za svoje. Tudi ljudi, jasno; s simpatijo in včasih z nejevoljo ali sovraštvom. Pišeš nam, kako so vse generacije doslej s težavo lovile ravno-